© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

Az *Erysimum*-ot (Autorum) meg a *Cheiranthus*-t én is szivesen egyesítem, hiszen az autorok is rendesen összetévesztették, a mi a két névnek nem természetszerü és nem helyes szétválasztásából ered. Minthogy azonban Linné per excellentiam *Erysimum*-nak első helyen az újabb *Chamaeplium*ot nevezte, s minthogy ezt a növényt az újabb munkák ezen a nevén mint külön génuszt szét is választják, az *Erysimum* L. sensu strictissimo a *Chamaeplium*, vagyis *Klukia* génusznak legrégibb neve kell hogy legyen, az *Erysimum* Autorum pedig helyesen *Cheiranthus*.

Borbás.

Der Vereinigung von *Erysimum* Aut. und *Cheiranthus* stimme ich vollkommen bei, es haben ja viele Autoren die beiden Gattungen verwechselt, was aus der nicht naturgemässen und unrichtigen Teilung der Namen hervorgerufen wurde. Da aber Linné bei *Erysimum* per excellentiam an erster Stelle das neuere *Chamaeplium* anführt, und da diese Pflanze in neueren Werken unter diesem Namen auch als Gattung unterschieden wird, muss *Erysimum* L. sensu strictissimo als ältester Name für *Chamaeplium* oder *Klukia* beibehalten werden. *Erysimum* Autorum aber richtig *Cheiranthus* heissen.

Borbás.

Hazai botanikai dolgozatok ismertetése.*)

Referate über ungarische botan. Arbeiten.*)

«A magyar nemzeti Muzeum növénytára.»

Ily czím alatt ismertették Dr. Filarszky Nándor, a növénytár tudós és tevékeny igazgatója és Dr. Bernátsky Jenő muzeumi őr a m. n. Muzeum növénytani osztályának gyüjteményeit és könyvtárát azon díszes emlékműben, mely a Muzeum alapításának százados évfordulója alkalmából nagy quart-alakban jelent meg (Budapest, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája, 1902.).

Ezen ismertetés három részből áll: 1. «A növénytani osztály története és jelen állapota». 2. «Az osztály herbariumai és szemléltető gyüjteményei» s 3. «A növénytani osztály könyvtára»; a két első részt Dr. Filarszky, a harmadikat Dr. Bernátsky írta. Az egyes fejezetek kezdetét az említett sorrendben a *Kitaibelia*

*) Tisztelettel felkérjük a t. szaktársakat, hogy megjelent b. dolgozataikat ismertetés czéljából szerkesztőségünkhöz (Budapest, VI., Városligeti fasor 20/b) beküldeni szíveskedjenek.

**) Wir ersuchen unsere geehrten Herren Fachgenossen um Einsendung Ihrer neu erschienenen Arbeiten behufs Referates an die Redaction des Blattes (Budapest, VI., Városligeti fasor 20/b).

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

Fig. 24. Ch. pseudo-Borbásii MURR.

Fig. 25. Ch. petiolare H. B. K. foliis *aa*) Ch. opulifolium, *bb*) Ch. ficifolium, *c*) Ch. album imitantibus.

Fig. 26. Ch. Zschackei MURR *a b* [Innsbruck qu. sp.] *b'* [Texas], fol. inf.

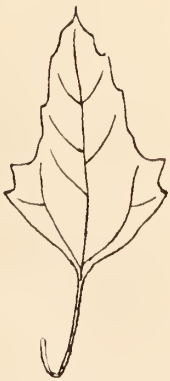

Fig. 27. Ch. texanum MURR.

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

Fig. 28. Ch. viridescens S. Am. (leg Moq.-Tandon).

Fig. 29. Ch. praeacutum MURR. f. vivax Sándor.

Fig. 30. Ch. laciniatum MURR.

Fig. 31. *Ch. Vulvaria L.* var. rhombicum MURR.

Fig. 32. *Ch. murale L.* var. spissidentatum MURR.

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

vitifolia WILLD. és *Campanula carpatica* JACQ., a *Waldsteinia geoides* WILLD és *Gnaphalium Leontopodium* SCOP., s végre egy könyvállvány, állítólag magyar florisztikai művekkel díszítik. Ugyane fejezetek záróképei: a *Nymphaea thermalis DC.*, az *Anemone transsylvanica* HEUFF. s végül a WALDSTEIN, KITAIBEL-féle «Descript. et Icon. plant. rar. Hung.» czímű híres, folio-alakú műnek mindhárom kötete, rajtok HAYNALDnak «A szentirási mézgák és gyanták termőnövényei»-hez készült illusztrácziói val. Az első részben a szöveg közt KITAIBEL, SADLER, JANKA és HAYNALD sikerült arczképeit találjuk, a második rész a növénytani osztály herbariumai és szemléltető gyüjteményeiből, végül a harmadik rész a növénytani osztály könyvtárából mutat be egy-egy részletet.

Dr. FILARSZKY ismertetései érdekességük mellett alaposak és körülményesek. A mit ő e mű keretében nyujthatott, az teljesen kielégítheti az olvasót, nagyobb részletesség szerintünk nem való egy ünnepség alkalmából készült emlékműbe. Elolvasván érdekes dolgozatát, bizalommal látjuk a muzeumi növénytár ügyét az ő kezeibe letéve, s őszinte elismerésünkhez csak még egy óhajtást fűzünk s ez *az:* vajha a növénytári osztály befejezné az ISTVÁNFFI által megkezdett s félig ki is nyomatott könyvtári katalogust. Ezzel az összes magyarországi botanikusok hálájára számíthat. A szakférfiak *tájékoztatására* ez a megkezdett katalogus tökéletesen megfelel s nem zárja ki azért azt, hogy egy netalán magasabb bibliographiai szempontok szerint készülő katalogus is idők folytán megjelenhessen.

A t. szerzőnek RICHTER Aladár igazgatására vonatkozó megjegyzésével nem érthetünk egyet. Azokat az állapotokat a folytonos interregnum szükségkép hozta létre, s hogy RICHTER-nek alig féléves működése nem sanálhatta ezeket — ez csak természetes.

A növénytani osztály könyvtárát Dr. BERNÁTSKY Jenő ismertette. Ő is tájékoztatót kívánt nyujtani: «Az emlékmű czéljait szem előtt tartva, feladatom oda irányul, hogy a növénytani osztály könyvtáráról . . . *általános, tájékoztató képet* nyujtsak (p. 34.).

A midőn Dr. BERNÁTSKYnak szorgalmát szívesen elismerem, bevallom, hogy dolgozatában csalatkoztam, mert bár hordott ugyan össze adatokat, de épen a tájékoztatás, az elmaradt.

A legelső, a mit egy nagyobb botanikai szakkönyvtár ismertetőjétől megkívánunk, *az,* hogy a szakbibliografiában teljesen jártas, az irodalomtörténete pedig (legfőkép SPRENGEL, MEYER és SACHS) a kisujjában legyen. Ugyanez áll a specialis hungaricumokra vonatkozólag is.

Ha *B.* az irodalomtörténet alapján készíti vala ismertető osztályozását, úgy azonnal megtalálta volna minden felsorolandó mű a maga helyét, s e mellett munkáját sem szaporitotta volna, csupán subjectiv reflexióit kellett volna mellőznie. Az indokolatlan eltérés

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

ezen egyedül helyes útról eredményezte aztán azt, hogy adatai teljesen rendszertelenek.[1])

B. a könyvtár ismertetését mindjárt a Florisztikával kezdi, holott ez a disciplina egyike a később keletkezetteknek (Thal, Schwenckfeld, Jungermann, Menzel, Bauhin G. etc.) és pedig — Linnével; itt aztán felsorol műveket, mint a Genera plantarum, a Systema naturae (s nem «*naturale*», mely más értelme mellett még nyelvtani botlás is!), a Philosophia botanica. Ezek a könyvek csak nem tartoznak tán a «Florisztika» körébe!? Linné művei között szerepelnek még a «Systema plantarum» és a «Systema vegetabilium». Ilyen czímű műveket Linné *sohasem írt;* az előbbi Reichardnak műve s nem egyéb mint egy bővített Species plantarum (ezért mondja Willdenow az ő Spec. plant. kiadásának czímlapján «editio quarta, post Reichardianam quinta»), az utóbbi czímet pedig Murray használta legelőször, aki Linnének Systema naturae-jából csupán a *növényekről* szóló részt dolgozta fel s ezért sorakozik a Murray: Syst. veget. ed. XIII. (tulajdonképen ed. I.) szorosan a Linné Syst. nat. ed. XII. után. A Richter-féle Codex botanicus Linnaeanus-t is maga-csinálta ál-czímen közli: «Caroli Linnaei Opera». Hogy a Gen. plant.-nak mely kiadásai vannak meg a könyvtárban, ezt fontos volna tudni, de ezt *B.* nem mondja meg, valamint azt sem, miért nem említi a Corollarium Generum plantarum-ot, a két Mantissát s a Supplementum plantarum-ot, mikor ezek a Gen. plant.-sorozatnak nélkülözhetlen kiegészítő részei. S ha már Linné műveiből csak példa-képen akart néhányat bemutatni, a most említett három fontos művet, valamint a Systema naturae X. és XII. kiadását, a Pan suecus-t (mint a binominalis nomenklatura *legelső forrását)* s tekintettel a Kuntze-féle actualis *nomenklaturai* mozgalomra: a Critica botanica-t, mint elsőrangú fontosságúakat, ha a könyvtárban megvannak — nem lett volna szabad elhallgatnia; ha pedig nincsenek meg — ezek utólagos beszerzésének szándékáról kellett volna a közönséget megnyugtatnia.

Linnével ekként végezvén, néhány reákövetkező florisztikai

---

[1]) Példaképen álljon itt egy megfelelő osztályozás:

I. A kezdettől a könyvnyomtatás feltalálásáig.
II. A könyvnyomtatás kezdetétől Brunfels-ig (a Herbarius-ok, Ortus-ok és Commentatorok korszaka).
III. Brunfels-től Bauhin Gáspár-ig (a *Paterek* korszaka).
IV. Bauhin Gáspár-tól Linné-ig.
V. Linné.
VI. Linné-től Endlicher-ig, végre
VII. Endlicher-től napjainkig.

Ezen fejezetek alá azután a mindenkori szükséghez képest könnyű lett volna a Historia, Biographia, Bibliographia, Nomenclatores, Methodica, Floristica, Monographia, Phytogeographia, Peregrinatores, Horti, Icones, Herbaria, Morphologia, Phytotomia, Physiologia, Pathologia, Phytopalaeontologia, Botanica applicata, Miscellanea stb. czímeket elhelyezni s ezeket is akár földrészek, országok stb. szerint csoportosítani. Hogy hazánkat külön méltatta, ezt *B.* helyesen tette.

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

(és *nem* florisztikai: ENDLICHER: Gen. plant., BENTHAM-HOOKER: Gen. plant., DURAND: Index Gen., JACKSON: Index Kewensis) művet sorol elő a «Florisztika» fejezet alatt *s még mindig itt időzve*, az ő sorrendjében most következnek a — *Paterek*.

Tehát menjünk mi is vissza a Paterek korszakába.

B. definitiójával, hogy *kik* a növénytan Paterei, ismét nem érthetünk egyet, mert szerinte a Paterek — «Linné-előtti korból való *többnyire nagy, bőrkötésű* (!) *művek*», ami bizony elég furcsa definitio.

A «Patres» kifejezést kétféle értelemben használjuk:

a) Paternek nevezik azt, a kitől valamely tudomány vagy (alsóbb fokozatban) disciplina kezdetét számítjuk, erre a normára: Ádám az emberiség atyja. Ily értelemben HIPPOCRATES-t az orvosi tudományok, HERODOTOS-t a történelem, THEOPHRASTOS-t [1]) a növénytan, THAL Jánost a florisztika, MALPIGHI-t a növény-anatomia atyjának szokás nevezni, stb.

b) A *mai* értelemben használt «Patres» elnevezés SPRENGEL Curtius-tól származik, a ki ezzel a «Geschichte der Botanik» I. (1817), 258-ik lapján «Deutsche Väter der Pflanzenkunde» czímen a növénytannak új epocháját jelöli, *azt*, melynek férfiai szakítva a «Kräuterbuch»-ok-, Dioscorides-commentálások- s a tekintélyekre való támaszkodások zsibbasztó irányzatával, a növényeket végre ismét *önmagukért* kezdték tanulmányozni s a legelső *jó képekkel ábrázolni*. S mivel ezen független gondolkozású természetbúvárok *mind németek* voltak, joggal adhatta SPRENGEL e korszaknak a «Deutsche Väter» nevet, mely név dicsőségében O. BRUNFELS, H. BOCK (TRAGUS), L. FUCHS, V. CORDUS, C. GESNER, J. THAL és J. THEODOR TABERNAEMONTANUS osztozkodnak. MEYER Ernő a «Geschichte der Botanik» IV-ik kötetében (p. 295) nemcsak lelkesedéssel acceptálta ezen megtisztelő epithetont,[2]) hanem a germán nyelvrokonság révén még a német-alföldi nagy trias-ra: R. DODONAEUS-, C. CLUSIUS- és M. LOBELIUS-ra is kiterjesztette, a kik ezen epochának kétségen kívül legérdemesebb s legfelvilágosodottabb tagjai.

Kitüntetés tehát a «Patres», nem pedig «a jó öreg» általános megjelölése, mely utóbbi téves felfogás révén ezen most említett illustris társaságban utóbb még Joannes VAN CUBE, a «Gart der Gesundheit» szerzőjének is hely jutna!

B. az ő «Patres»-eiből is ád kóstolót, s ezt így vezeti be: «Az olykor igen finom és pontos *fametszetei* a reájuk vonatkozó descriptióval együtt nem egy nehéz florisztikai kérdésre adnak felvilágosítást. Pl. Exactissima descriptio rariorum plantarum etc. Tobia ALDINO Cesenate autore».

---

[1]) ARISTOTELES-nek περὶ φυτῶν ἱστ. czímű műve elveszett; a mit eddigelé annak tartottak, az NICOLAUS DAMASCENUS műve.

[2]) «Die Deutschen Väter der Pflanzenkunde nennt SPRENGEL mit einem Ausdruck, der erhalten zu werden verdient, die Reihe der Männer, an deren Spitze als würdiges Vorbild Otto BRUNFELS steht.»

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

Itt csupán a következőket jegyzem meg: 1. T. Aldinus *nem* is tartozik a Paterek közé. 2. Hogy Aldinus nem volt e mű szerzője, e körül egy egész kis irodalom forog,[1]) 3. *bizonyos, hogy e művet Petrus Castellus írta;*[2]) 4. ábrái *részben kezdetlegesek* s végre 5. *nem* fametszetek, hanem *rézmetszetek.*

Aldinus után a következő «Patres»-eket sorolja elő *B.*: C. Bauhin, J. Bauhin, Barrelier, Buxbaum, Bock, Brunfels, Brunschwick és Clusius.

Ezen felsorolásból a szorosan betartott alphabetikus sorrend miatt azt következtetem, hogy *B.* előtt a könyvtár katalogusa feküdt s ebből volt szíves A-tól C-ig a nagyközönségnek bepillantást engedni. Ez nem ismertetés s mindenekfelett nem tájékoztatás. Megvan-e a könyvtárban V. Cordus, R. Dodonaeus, L. Fuchs, C. Gesner, M. Lobelius, J. Thal, J. Theodor Tabernaemontanus s *mely* editiókban — erre nézve *B.* hallgat.

De azután megvan-e Dioscorides, Plinius, Galenus, Oribasius, Avicenna, Mesue (már J. Manardusnak *magyarföldi* növény-adatai miatt is), megvan-e Clusius-nak spanyol növénytörténete (szintén a *magyarföldi* növény-adatok miatt), megvannak-e a Geoponikusok, Commentatorok, minderről nem tudunk semmit. Miféle Füveskönyvek. Ortusok gazdagitják a könyvtárt, minderről egy szó sem enged sejditeni semmit. Miféle florisztikai művek találhatók ott Thaltól Linnéig (1588—1737), minderről egy betűnyi hír sincs.

A magyar *florisztikában* mi keresetük van Melius-, Bejthe András- és Csapó-nak, nem tudom megérteni, valamint azt sem, miért tartozik Czompó a «*kiválóbb szerzők*» közé,[3]) miért van *B.* ismertetésében Haberle (a kiről a természetes rendszernek az egyetemi kathedránkon való meghonosítását oly fennen hirdetjük s a ki a magyar botanika históriáját legelsőbben irta meg), továbbá Schur, Menyhárt, Csató s sok más agyonhallgatva, s egyáltalában miért van épen a magyar botanikai működésre oly csekély gond fordítva?

---

[1]) Leo Allatius: Ap. urb. p. 218. — Seguier: Bibl. bot. p. 34. — Pritzel: Thesaur. lit. bot. (1872), p. 58, sub nr. 1590, in adnot.

[2]) Hogy e mű szerzője valóban P. Castellus, ez kitűnik a műnek előszavából («Typographus lectori» a számozatlan 7—8 oldalon), melynek nagy betűi egymás mellé helyezve ezt adják ki: «E. G. O. P. E. T. R. U. S. C. A. S. T. E. L. L. U. S. IN GRATIAM. TOBIAE ALDINI. SCRIPSI CUNCTA.» Erre ily körülményesen még Pritzel sem jött reá! (Cfr. Thesaur. ed. II. nr. 1590, adn.). Castellus e művében azért burkolódzott az «*Aldinus*» névbe, hogy saját magát annál fesztelenebbül feldicsérhesse (Cfr. pp. 6, 12, 29, 33, 44, 45, 48, 61, 69 et 81); íme néhány példa: «Excellens Dominus Petrus Castellus botanicus insignis», . . . «Censemus igitur cum eruditissimo botanico, et spagirico, nec non Hippocratico Medico Petro Castello» . . «excellens Dominus Petrus Castellus Medicus Romanus Spagiricae artis peritissimus, et simplicium, animalium, atque metallorum perscrutationi deditissimus» etc. etc.

[3]) Irt egy 14 oldalas, s már teljesen elavult inauguralis dissertatiót a magyar korona országainak *Euphorbiaceái*ról. (Pest 1837, 8r.).

© Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/; www.zobodat.at

«A botanika történetére vonatkozó művek» közül épen csak a HAYNALD és KANITZ vékonyfüzetkéjű emlékbeszédei érdemelnek említést? és HABERLE: «Succincta rei herbariae Hungaricae et Transsylvanicae Historia»-ja, valamint KANITZ «Geschichte d. Botanik in Ungarn» és «Versuch einer Geschichte der ungarischen Botanik»-ja hiányoznának a könyvtárból?! És mi van Melchior ADAM, BUMALDUS, LINNÉ, HALLER, SEGUIER, SPRENGEL, SCHULTES, SACHS, WINCKLER históriai és bibliographiai műveivel?

Sok ily kérdést tehetnénk még, sed claudam rivulos, sat prata biberunt.

Csak azzal zárhatom le megjegyzéseimet, a mivel kezdtem: hogy a szakkönyvtár ismertetőjének a szaktörténelem és bibliographia a kisujjában kell, hogy legyen. Teljesen tájékozva kell lennie az iránt, mik a *solitair*-, *unikum*-, *ritka*, *érdekes* és *forrás*-művek, melyek a *prima*-editiók, melyek az *értékes* editiók s hogy nagyjában *mit tárgyalnak* a felhalmozott könyv-kincsek általában.

E nélkül (és még sok egyéb nélkül) soha se lesz jó ismerőse annak a könyvtárnak, mely mitsem titkol el előtte, hanem odaadja neki magát egészen.

«Die botanische Abteilung des ungarischen National-Museums.»

Sep.-Abd. aus dem Werke «Die Vergangenheit und Gegenwart des ungar. National-Museums» Budapest 1902. (Ungarisch).

Unter diesem Titel werden die Sammlungen und die Bibliothek der genannten Abteilung vom derzeitigen Vorstande: Dr. F. FILARSZKY u. Custos: Dr. BERNÁTSKY in einer Denkschrift beschrieben, welche zur Feier des 100-jährigen Bestandes des National-Museums in Budapest i. J. 1902 erschienen ist.

Die aus der Feder Dr. FILARSZKY's stammende Geschichte und Schilderung des gegenwärtigen Standes der botan. Abteilung sowie der Herbarien und Schausammlungen, ist sehr gewissenhaft und dürfte auch entferntere Interessenten anregen. Die Ausführlichkeit ist dem Rahmen einer Denkschrift angepasst. Weniger befriedigend ist die von Dr. BERNÁTSKY verfasste Beschreibung der sehr reichhaltigen Bibliothek, welche sich seitdem sie durch die Bibliothek des Erzbischofs HAYNALD bereichert worden ist, würdig an die ersten botan. Bibliotheken des Continentes anreiht.

Die Unzulänglichkeit dieses Teiles der Schrift ist durch die Willkürlichkeit hervorgerufen, mit welcher der Verf. die Beispiele, welche die Reichhaltigkeit der Bibliothek bezeugen sollen, zusammengeworfen hat. Um ein Beispiel herauszugreifen wird Tobias ALDINUS zu den «Patres» gewiesen, wohin er gewiss nicht gehört. Die «Exactissima descriptio rariorum plantarum» etc. wurde von

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: Ungarische Botanische Blätter

Jahr/Year: 1903

Band/Volume: 2

Autor(en)/Author(s): Anonymous

Artikel/Article: Hazai botanikai dolgozatok ismertetése. Referate über ungarische botan. Arbeiten. 40-45